

modrega gospodarstva. Z jedno besedo: „Novice“ so bile učiteljice, buditeljice in prejšnje čase tudi voditeljice vsemu slovenskemu narodu v vseh najraznejših strokah in zato nazivamo po vsej pravici peto dōbo slovenske književnosti „noviško“. — „Novice“ še izhajajo, ali danes seveda nimajo več ónega poména, kakeršni so imele nekđaj.

Ako pa govorimo o „Novicah“, govorimo tudi o Bleiweisu. Saj je bil dejanski urednik in pravi duševni oče „Novicam“ do svoje smrti. Kar sem ti rekel o zaslugah „Novic“, velja tudi o zaslugah Bleiweisovih.

Dr. Janez Bleiweis (Plávež) je zagledal luč sveta v 19. dan listopada 1808. l. v Kranji. Šolal se je v Kranji, dovršil gimnazij v Ljubljani in se šel učít zdravilstva na Dunaj. Leta 1832. spiše prvo knjigo v latinskem jezici o pijavkah in dobōde čast zdravilnega doktorja. Ostane na Dunaji še 11 let in dobōde kmalu službo pomožnega učitelja na živínozdravniškej šoli. Leta 1836. izda nemško knjigo, kako se ozdravljajo najnavadnejše notranje bolezni pri konjih, po kateri je zaslōvel še bolje. Leta 1843. ga pokličejo v Ljubljano, kjer je ostal do svoje smrti (19. listopada 1881. l.)

Razven „Novic“ je spisal tudi mnogo samostojnih del. Izdal in spisal je razne knjige: bukve za kmeta, kako se konji podkávajo, murve sadé, meso ogleduje in klavna živina, nauk o umnej živinoreji (1871. l.) in mnogo jednakih. Od leta 1844. je pisal in urejeval „Veliko pratiko“. A tudi za omikance je skrbel. Izdaval je „Slovensko berilo“ (1850—1855. l.) „Koledarček slovenski“ (1852—1856. l.) z životopisi, podobami in pesnimi. Pomōgel je tudi do Wolfovega slovarja, preskrbel 5 zvezkov „Slov. gledališnih iger“, bil je odbornik, predsednik in pisatelj „Matice Slovenske“ in mnogo družega. Bleiweis je bil učenjak, pisatelj, novinar, zdravnik, naroden gospodar in naroden poslanec. Kar le more nositi jeden človek časti in náslovov, vse to je nosil Bleiweis v obilej meri . . . Po pravici ga je jel imenovati slovenski narod svojega „očeta“.

Zdravstvuj!

P. B.

Prirodopisno-natoroznansko polje.

Glive ali gobe.

Glive so rastline brez listja in brez cvetja, zatorej se zeló razločujejo od vseh drugih rastlin. Rastó po vlažnih, senčnatih krajih naše zemlje, a tudi pod zemljo, po drevji in po drugih stvaréh jih najdemo. Vselej rastó le tam, kjer se razkrójjijo in gnjjjó bodi-si rastlinske ali živalske tvaríne. Posebno rade rastó in se prikažejo v velikem številu koncem poletja in v jeseni po kakem deževnem vremenu. Skoraj vse glive imajo lepe, žive barve, ali nikoli ne ónega lepega zelenila, katero vidimo pri vseh drugih rastlinah. Sploh so glive mesnate in nekoliko sočnate rastline, ki imajo večinoma klobuček na deblu in jih navadno gobe imenujemo. Nekateré gobe so dobre za jed, a mnogo jih je kvarljivih in zeló strupenih; zatorej je treba glive dobro poznati, da kdo od njih ne dobode bolezni ali še celó smrti.

Vse strupene glive so največ nečedne in omámno smrdljive. Ako se potipljejo, polzke so in vzprijemljive. A splošnega, zanesljivega znamenja vender še nimamo, po katerem bi mogli natanko razločevati strupene gobe od takih, katere so užitne. Sploh naj se pómne, da so vse gobe sumljive, katere 1. imajo neprijeten duh in okus; 2. katere so sluzaste ali slinaste, ali pa vže nekoliko nagnjite; 3. katere hitro izpremené barvo, ako se prelomijo ali narežejo; 4. katere imajo mnogo rézkega sóka v sebi, in 5. vse óne gobe, katere rastó po nečednih krajih. A mnogo gob je tudi takih, ki nimajo tu naštetih lastnosti, pa so vender zeló strupene; zatorej je najboljšé, da nabiramo in jemo samó óne gobe, katere prav dobro poznamo in vemo, da niso človeškemu zdravju kvarljive.

Rudeča mušnica (rother Fliegenschwamm, *Agáricus muscárius*) je goba platničarica, ker ima na spodnjem stráni škrlatno-rudečega, z belimi bradavicami posutega klobuka mnogo listkov ali platnic. Znotraj je ta goba čisto bela. Dokler je še mlada, zavita je od začetka v jajčasto belo odejo, ki se pozneje pretrga. Ostanke te odeje se vidijo kakor obročki na bétu in kakor bradavice na klobuku. Gob platničaric, ki imajo nežne listke na spodnjem stráni, imamo mnogo vrst (nekateré so tudi užitne) in so razširjené po vsej zemlji. Rudeča mušnica, ki ima rudeč, 5 do 15 *cm* širok in z belimi bradavicami posut klobuček, je sploh znana in zeló strupena gliva, ki raste pogostoma po naših jelovih gozdih. Ako se z mlekom zalije in muham nastavi, pocepajo muhe po njej, odtod njeno imé: mušnica. Prebivalci severovzhodne Azije napravljajo iz nje neko omotno pijačo.

Strupeni gobajur (*Gifttäubling*, *Russula emetica* Persoon) je kakor kri rudeča goba, ki raste po nekaterih listnatih gozdih. Kadar je ta goba stara, dobi lijasto podobo in umazano-rudečo barvo.

Vzpomládna platničarica (*Frühlings-Blätterpilz*, *Gift-Champignon*, *Amanita verna* Persoon) raste v vzpomládi in jeseni po gozdih in travnikih, pa tudi pod drevesi, katerim se po večkrat gnoji. Klobučkovi listki so navadno beli. Ta goba je tudi strupena.

Divji kukmak (*wilder Hirschling*, *Gift-Reizger*, *Agáricus torminosus* Schäffer) se pokaže koncem poletja in v jeseni po senčnatih listnih in jelovih gozdih. Največ teh strupenih gob je videti ob koreninah brezovine. Ker je ta goba zeló podobna užitnim sirovkam (*Agáricus deliciósus* Linné), zatorej nam je treba previdnim biti, kadar nabiramo gobe za jed. Divji kukmak se pozná po kosmatem klobučku in pekoče ostrem, belem in rudečkastem sóku, ki ima jako zoprni duh in oster okus.

Mlečna lisičica (*Pfefferschwamm*, *scharfer Milchblätterschwamm*, *Agáricus piperatus*). Ta goba raste od meseca avgusta do oktobra po travnikih, pašnikih in gozdih; dokler je mlada, bela je kakor sneg, pozneje zarumení ter postane rujavo-rudeča. Klobuček postane lijast in ob robu nazaj upognjen.

Smrtno strupeni kukmak (*giftiger Hirschling*, *Agáricus Necator* Persoon) raste po ónih krajih kakor divji kukmak.

Toliko o strupenih gobah, katere je treba dobro poznati in se jih čuvati, da kdo ne izboh.